

АНАЛІЗ СТАНУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

© Вовченко О. В., 2017

Проаналізовано сучасний стан інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні у період 2011–2015 рр. Визначено причини, які знижують активність інноваційної діяльності, та розроблено пропозиції щодо їх усунення. Зроблено акцент на тому, що стримуваний процес розвитку науково-технічної сфери призводить до деформації структурних елементів економіки та переважання низькотехнологічних виробництв, які є несприйнятливими до наукових досягнень і не здатні забезпечити підвищення конкурентоспроможності економіки. Зроблено висновок про те, що активний розвиток інноваційної діяльності має стати пріоритетним у реформуванні економіки країни.

Ключові слова: інноваційна діяльність, промислові підприємства, інновації, конкурентоспроможність.

O. V. Vovchenko

SI “Institute for Scientific and Technological Potential
and Science History named after G.M. Dobrov NAS of Ukraine”

ANALYSIS OF THE STATE OF INNOVATION DEVELOPMENT OF INDUSTRY OF UKRAINE

© Vovchenko O. V., 2017

The article analyzes the current state of innovation activity of industrial enterprises in Ukraine during 2011–2015. The reasons that reduce the innovation activity and suggestions for their elimination are defined. It is claimed in the article that restrained development of scientific and technical sphere leads to deformation of structural elements of the economy and the dominance of low-tech industries, which are impervious to scientific advances and not able to improve the competitiveness of the economy. It is concluded that the active development of innovation activity should be a priority in reforming the economy.

The article aims to analyze the state of innovative development of industry in Ukraine.

To achieve the goal it is necessary to fulfil the following tasks:

- to analyze the dynamics of innovation activity in the Ukrainian industry
- to assess the level of funding of innovation activity in the country
- to analyze the dynamics of the number of scientific personnel and organizations
- to identify positive and negative factors affecting the innovative activity of industrial enterprises.
- to develop recommendations for increasing innovation activity of domestic enterprises.

Results of the research. Active innovation activity of Ukrainian industrial enterprises is not high and is an indicator of a strong tendency towards further decline. During 2011 – 2015 the number of enterprises with innovation activity decreased by 49.1 %, while their share in the total number of industrial enterprises increased by 1.1 %. The level of innovation activity of enterprises in 2012 reached 17.4 %, among the enterprises of processing industry it amounted to 17.1 %, mining industry – 8.6 %, production and distribution of electricity, gas and water – 13.2 %. Innovations were implemented by 13.6 % of the total number of

industrial enterprises (in 2011 – 12.8 % in the mining industry – 6.4 %, processing industry – 13.9 %, production and distribution of electricity, gas and water – 7.3 %). The main source of funding innovation activity in the industry is the own financial resources of enterprises, whose share in total was 97.2 % in 2015. Since 2011, Ukraine has seen a steady downward trend in the number of employees of scientific institutions and organizations that perform research and development. In 2015, the number of scientists decreased by almost 8 % compared to 2014 year.

Conclusions. Innovation active enterprises lack necessary provision to ensure the transition of Ukraine to a new level of economy – the innovative. The reduction in the number of products sold both in Ukraine and abroad, reduced volumes of activity areas: research and development, development of new processes, is getting more and more noticeable. All these are consequences of the recession of real volume of financial support of innovation activity. Today application of innovations should be the main driver in reforming the economy of Ukraine, as the lack of development of scientific and technical sphere causes structural deformation of economy and the dominance of low-tech industries, which are not susceptible to scientific advances and are not able to improve the competitiveness of the economy.

Key words: innovation activity, industry, innovation, competitiveness.

Постановка проблеми. В останні десятиліття відбулася світова переоцінка існуючих факторів виробництва і, як наслідок, чинник «інновації» був виведений у розряд визначального. Лідуючі позиції у списку найконкурентоспроможніших держав світу більшою мірою завдяки цілеспрямованому стимулюванню інноваційної активності посіли країни, які не мають вагомих шансів на першість [1].

Простеження сучасних умов розвитку та функціонування промисловості дає можливість особливо гостро відчувати проблему, пов'язану зі своєчасним просуванням інноваційного потенціалу, зосередженням ресурсів, ефективним управлінням інноваційного процесу з урахуванням мінімального ризику хибного вибору інноваційного напрямку. Загальна стратегія управління сталим розвитком національної економіки включає як одну зі складових інноваційну стратегію управління, а вибір інноваційних стратегій та їх оцінка, вивчення ефективності реалізації інноваційних можливостей є ключовими у процесі тривалого розвитку промисловості [2].

Аналіз останніх досліджень. Сьогодні ми є свідками найгірших наслідків розвитку української промисловості, який реалізується за відсутності системного реформування усієї політико-економічної системи країни. Варто зазначити, що набули поширення такі фактори впливу, як зовнішні виклики, пов'язані із загрозою ще однієї хвилі світової кризи, здійснення нестабільного зовнішньополітичного курсу, що, зокрема, погіршило відносини з країнами – економічними партнерами. Як наслідок, це призвело до втрати ринків збуту української високотехнологічної продукції; декларативного характеру державної економічної політики з підтримки інноваційного розвитку виробництва; труднощі у залученні коштів для відродження кластерів високотехнологічних виробництв; високої вартості кредитних ресурсів банків і, відповідно, неможливості залучення зовнішніх фінансових ресурсів для реалізації довгострокових інноваційно-технологічних проектів у різних галузях промисловості; обмеженості фінансових ринків і відсутності ефективної системи перетікання капіталу, внаслідок чого відсутні фінанси для модернізації переробної промисловості; систематичного ігнорування фінансовими умовами реалізації урядових цільових програм економічного розвитку; нерозвиненості механізмів економічного стимулювання інноваційно-технологічної модернізації виробництва; низького платоспроможного попиту внутрішнього ринку на наукові здобутки; втрати впливу науки на рівень технологічного розвитку вітчизняного виробництва.

Основний матеріал дослідження. Враховуючи труднощі вищезазначених проблем і стійкість визначених тенденцій, спостерігаємо високу ймовірність розвитку промисловості за інерцією. Хоча сьогодні в економіці з'явилися інші можливості подолання існуючих недоліків за рахунок

інновацій, а основним вектором економічної політики повинна стати реалізація умов для розвитку інноваційної діяльності у промисловості: заохочення технологічної модернізації виробництва та впровадження нових технологій для випуску інноваційної продукції; ефективна кадрова політика високотехнологічних галузей промисловості; втілення інноваційних проектів з метою поліпшення виробництва, створення позитивного інноваційного клімату для інтенсивного розвитку промисловості [3].

Варто зауважити, що інноваціям властива «вроджена» невизначеність: запроваджуючи певні новації, складно, а часто й неможливо, спрогнозувати, якими будуть їх наслідки, оскільки результат, як правило, стає очевидним через місяці, а то й роки після нововведення.

Також особливості інновації як нового продукту і як товару для реалізації на ринку характеризуються такими чинниками: специфікою фінансування, яка залежить від ризиків тимчасового розриву між витратами на створення інновації і доходами після її реалізації; непрогнозованим характером попиту, внаслідок чого пропозиція інновацій має бути важливою та відігравати запобіжну роль.

Під час розроблення інновацій необхідно враховувати фактор часу. Розробка нового продукту та методів його виробництва займає певний період, тривалість якого може становити від кількох місяців до кількох років, що, відповідно, потребує максимального скорочення з врахуванням дотримання при цьому техніко-економічних цілей. Починаючи з вироблення рішення дослідно-конструкторських робіт, варто враховувати світовий стандарт як динамічну величину, яка до терміну запровадження виробу у серійне виробництво значно зрушиться. Тому необхідно використовувати в межах технологічної можливості прогнозує планування інноваційного виробництва. Сьогодні особливо важливою є проблема підвищення активізації інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, оскільки, за даними статистики, вони втрачають свої позиції на внутрішньому ринку. Показники останніх десятиліть кількості організацій з розроблення та виконання досліджень знизилися з 1350 у 1992 р. до 978 – у 2015 р.

Разом зі зниженням інноваційної активності підприємств потрібно зауважити, що значна кількість нововведень, які впроваджуються на українських підприємствах, є запозиченими. За теперішніх економічних умов набагато вигідніше купувати за кордоном технологічні лінії і патенти, ніж забезпечити власні науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи (НДДКР).

Актуальною проблемою сучасної інноваційної сфери є суперечності між вимогами сучасності до стратегічного менеджменту із забезпечення інноваційного процесу у промислових підприємствах та існуючою методологічною базою із забезпечення вирішення інноваційних проблем на вітчизняних підприємствах. Такими вимогами насамперед є проведення власних НДДКР українськими промисловими підприємствами як базою з виробництва нових товарів і послуг [4].

Під час моніторингу інноваційного потенціалу промисловості важливо проаналізувати динаміку показників впливу на формування інноваційної діяльності у промисловості. До таких показників належать: кількість інноваційно активних підприємств; кількість підприємств, які впроваджували інновації; загальний обсяг фінансового забезпечення інноваційної діяльності; освоєння виробництва інноваційної продукції; обсяги інноваційної продукції, реалізованої як на території України, так і за її межами [5].

Активна інноваційна діяльність українських промислових підприємств не висока та є показником стійкої тенденції до подальшого зниження. Як демонструє табл. 1, протягом 2011 – 2015 рр. кількість підприємств з інноваційною діяльністю знизилася на 49,1 %, хоча їх частка в загальній кількості промислових підприємств збільшилася на 1,1 %. Це аргументовано підвищенням загальної кількості промислових підприємств у період 2011–2015 рр. на 11,5 %.

Головною динамічною силою у відновленні інноваційної діяльності промислових підприємств стала реалізація в Україні у 2010–2012 рр. заходів урядової політики, орієнтованих на підтримку інноваційних процесів. Рівень інноваційної активності таких підприємств у 2012 р. дійшов до 17,4 % (у 2011 р. – 16,2 %), серед підприємств переробної промисловості він дорівнював 17,1 %, добувної – 8,6 %, з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 13,2 %. Упроваджували інновації 13,6 % від загальної кількості промислових підприємств (у 2011 р. – 12,8 %; у добувній промисловості – 6,4 %, переробній – 13,9 %, виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – 7,3 %) [7].

Динаміка показників інноваційної діяльності у промисловості України

	2011	2012	2013	2014*	2015*
Кількість інноваційно активних підприємств, од. / % до загальної кількості промислових підприємств	<u>1679</u> 16,2	<u>1758</u> 17,4	<u>1715</u> 16,8	<u>1609</u> 16,1	<u>824</u> 17,3
Кількість підприємств, що впроваджували інновації, од. / % до загальної кількості промислових підприємств	<u>1327</u> 12,8	<u>1371</u> 13,6	<u>1312</u> 12,9	<u>1208</u> 12,1	<u>723</u> 15,2
Загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності, млн грн	14333,9	11480,6	9562,6	7695,9	13813,7
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, назв	3238	3403	3138	3661	3136
з них – нових видів техніки	897	942	809	1314	966
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн грн / % до загального обсягу реалізованої промислової продукції	<u>42386,7</u> 3,8	<u>36157,7</u> 3,3	<u>35862</u> 3,3	<u>25669,0</u> 2,5	<u>23050,1</u> 1,4
Обсяг реалізованої інноваційної продукції за межами України, млн грн / % до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції	<u>12630,6</u> 29,8	<u>13354,9</u> 36,9	<u>16053</u> 44,7	<u>7495,3</u> 29,2	<u>10800</u> 37,4

* Дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено автором на основі [6].

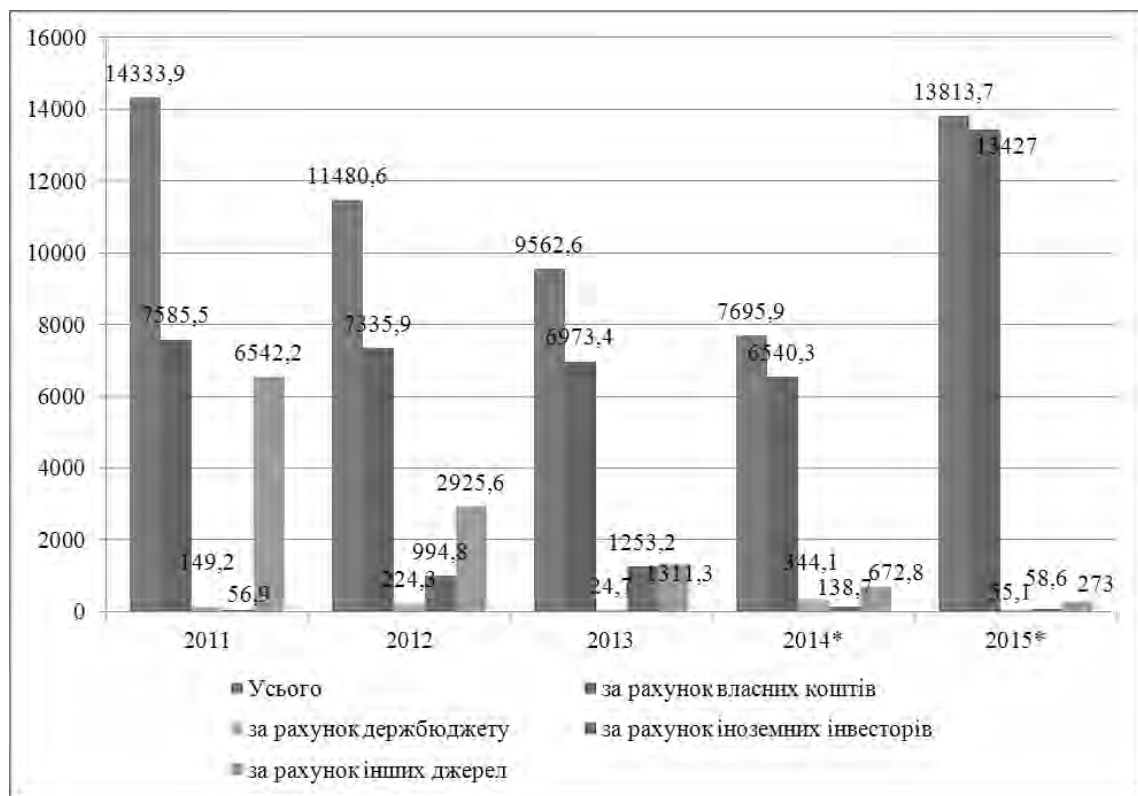
За період 2013–2014 рр. спостерігалось падіння інноваційної активності підприємств, що засвідчило обмеженість їх платоспроможного попиту на інновації та недостатню дієвість стимулів до інноваційної діяльності, а в 2015 р. кількість інноваційно активних підприємств зростає до 17,3 %. До того ж, відповідно до даних вітчизняної статистики, промисловість демонструє постійне освоєння виробництва нових видів інноваційної продукції, кількість яких у 2011 р. становила 3238 назв, у 2014 р. – 3661. Хоча, з огляду на усі ці позитивні фактори, пов'язані з активізацією інноваційної діяльності промислових підприємств України, частка реалізованої інноваційної продукції за обсягом промислової мала стійку тенденцію до зниження (з 3,8 % у 2011 р. до 1,4 % – у 2015 р.). Це засвідчує, що продукція, виготовлена вітчизняними промисловими підприємствами, є більшою мірою не інноваційною і, відповідно, низько конкурентоспроможною. Інакше кажучи, інноваційна діяльність промислових підприємств України направлена здебільшого на ресурсозбереження, а не на створення нового конкурентоспроможного продукту, що має високу додану вартість. Це засвідчує недосконалість інноваційного розвитку країни та вимагає державного стимулювання підприємств до створення інноваційних товарів, робіт, послуг з використанням повного арсеналу державного регулювання, зокрема й за допомогою пільгового оподаткування цієї діяльності [8].

До того ж, враховуючи періодичну позитивну динаміку, в Україні значення показників інноваційного розвитку нижчі за аналогічні світові. Наприклад, у провідних країнах – США, Японії, Німеччині та Франції – частка інноваційно активних підприємств коливається у межах 70–80 %; у країнах Європейського Союзу частка підприємств, що впроваджують інновації, у чотири рази вища, ніж в Україні [7].

Витрати на інноваційну діяльність у 2015 р. порівняно з 2011 р. знизилися на 3,6 %, хоч порівняно з 2014 р. помітний значний стрибок до 44,3 %. У 2015 р. обсяги витрат підприємств на інновації сягали 13,8 млрд грн, з них 80,4 % фінансів було спрямовано на придбання машин, обладнання і програмного забезпечення, а на проведення внутрішніх та зовнішніх науково-дослідних розробок – тільки 14,5 %.

Основне джерело фінансування інновацій у промисловості становлять власні фінансові ресурси підприємств, частка яких становила у загальному обсязі у 2015 р. 97,2 % (рисунок). Їх пріоритет серед інших джерел фінансування інноваційної діяльності є показником нечіткого та

складного процесу залучення коштів несприятливого інвестиційного клімату, нерозвиненості венчурного фінансування інноваційної діяльності тощо. Малочисельною є частка фінансування інноваційної діяльності з Державного бюджету – 0,4 %, коштів іноземних інвесторів – 0,42 % [7]. Іноземне фінансування протягом вищезазначеного періоду (крім 2011 та 2014 рр.) перевищує обсяги витрат на інновації з Державного бюджету, а це не може позитивно позиціонувати нашу країну у міжнародному просторі. Як зазначають фахівці, такі низькі обсяги фінансування загалом та за окремими джерелами не дають можливості українським підприємствам виробляти високоінноваційні продукти, що, своєю чергою, не сприяє отриманню Україною якісно нового рівня розвитку. Частка корпорацій, які займаються фінансуванням фундаментальних і науково-практичних досліджень та прикладних розробок, в Україні не перевищує 5 %, у той час, як у більшості розвинених країн (Японія, Індія, Ізраїль та ін.) цей показник знаходиться у межах 50–80 % від загального обсягу [9]. Цей факт негативно впливає на рівень фінансування інноваційної діяльності у країні.

Фінансування інноваційної діяльності у промисловості України за джерелами, млн грн

* Дані, наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено автором на основі [6].

Однією з умов ефективного функціонування інноваційної сфери є могутній інтелектуальний потенціал наукових кадрів і кваліфікованої робочої сили. Успішний стан розвитку і впровадження інновацій залежить від якісної підготовки фахівців. Тому проаналізуємо динаміку показників щодо кількості та якості наукових кадрів та організацій, що займались науковими дослідженнями та розробками протягом 2011–2015 рр., наведених у табл. 2 [8].

Отже, з 2011 р. в Україні спостерігається стійка тенденція до зниження кількості працівників наукових установ і організацій, що виконують дослідження і розробки. У 2015 р. чисельність науковців зменшилася майже на 8 % порівняно з 2014 р. За період 2011–2013 рр. чисельний склад кандидатів та докторів наук в економіці України зростав, а в 2014 р. очевидним є спад цих показників.

Наукові кадри та кількість організацій в Україні у 2011–2015 рр.

Роки	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки	Кількість науковців, осіб	Кількість докторів наук в економіці України, осіб	Кількість кандидатів наук в економіці України, осіб
2011	1255	84969	14895	84979
2012	1208	82032	15592	88057
2013	1143	77853	16450	90113
2014*	999	69404	16090	86230
2015*	978	63864	н. д.	н. д.

* Дані, наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено автором на основі [6].

Усе це засвідчує зростання кількості осіб, які отримали науковий ступінь, але не працюють у сфері наукових досліджень та розробок, тобто здебільшого це представники реального сектору економіки. З одного боку, це позитивний фактор, тому що сприяє інтегруванню науки у підприємства, впровадженню у їх господарську діяльність та виробництво новітніх досягнень, а з іншого, – це використання наукових кадрів не за призначенням та неефективно, оскільки вони повинні займатися розробками нових технологій та продуктів, а не менеджментом організацій.

Загалом аналіз показників за період 2011–2015 рр. щодо кількості та якості наукових кадрів та організацій, що займалися науковими дослідженнями та розробками, дає підстави оцінити динаміку цього процесу як негативну [8].

А, отже, позитивну динаміку демонструє лише незначний показник інноваційної активності промислових підприємств. Конкурентоспроможність українських товарів та технічний рівень виробництва переважно залежить від отримання та передачі технологій. Як свідчить статистика, майже повністю відсутній попит на вітчизняні технічні досягнення. Дедалі відчутно зменшується кількість науковців, які, на відміну від розвинених країн, в Україні зосереджені переважно у ВНЗ та науково-дослідних центрах, які майже не співпрацюють з промисловими підприємствами. Усе це не сприяє якісному та ефективному впровадженню інновацій у промисловості [10].

Сьогодні Україна не використовує свій інноваційний потенціал. Шлях інноваційної продукції проходить переважно через використання науково-технічних напрацювань попередніх років. Інноваційний розвиток такого типу має доволі малі можливості і не забезпечує конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на тривалий час.

З урахуванням переваги кон'юнктури світового та внутрішнього ринків за пріоритетними виробництвами, що сприяють стрімкому підвищенню промислово-технологічної переробки та посиленню конкурентоспроможності вітчизняної продукції, варто визначити:

– у машинобудуванні: виробництво авіаційної і ракетно-космічної техніки, приладобудування, суднобудування, автомобілебудування, виробництво новітнього рухомого складу та іншого обладнання для залізничного транспорту, міських автобусів, комунального машинобудування, енергетичного і сільськогосподарського машинобудування тощо;

– у металургійній промисловості: виробництво високоміцних та водо- і газопровідних труб з покриттям, алюмінієвої фольги, сталевий арматури тощо;

– у хімічній і нафтохімічній промисловості: виробництво мінеральних добрив, хімічних засобів захисту рослин, синтетичного корду, полімерів та виробів з них, автомобільних шин тощо;

– у деревообробній промисловості: виробництво спеціальних видів паперу, картону, меблів, сірників тощо;

– у промисловості будівельних матеріалів: виробництво високоякісного скла, крейди, санітарної кераміки, новітніх матеріалів для будівництва тощо;

– у легкій промисловості: поглиблена переробка льону, шкірсировини, швейне та трикотажне виробництво;

– у харчовій промисловості: виробництво широкого спектра харчових продуктів та лікувально-профілактичних препаратів на основі рослинної сировини, харчових домішок тощо [11].

Вищенаведені висновки дають підстави стверджувати, що серед інноваційно активних підприємств відсутнє необхідне забезпечення переходу України на новий рівень економіки – інноваційний. Дедалі відчутним є зменшення кількості реалізованої продукції як в Україні, так і за її межами, знижуються обсяги діяльності за напрямками: дослідження та розроблення, освоєння нових технологічних процесів. Усе це є наслідком спаду реального обсягу фінансового забезпечення інноваційної діяльності (з урахуванням інфляційних процесів в Україні, а не їх номінальні значення), що пов'язано: з неспроможністю підприємств до самофінансування; проблемами залучення коштів за допомогою банківських кредитів через високий розмір кредитних ставок (20–30 %); коливання валютного курсу, які знецінюють насамперед національну валюту; політичною нестабільністю та недосконалістю законодавства, що впливає на інтерес іноземних інвесторів; відсутністю податкових пільг для українських підприємств, які здійснюють інноваційну діяльність [10].

Висновки. Варто зазначити, що зараз в Україні застосування інноваційної діяльності повинно стати головним рушієм у реформуванні економіки країни, оскільки недостатній розвиток науково-технічної сфери зумовлює структурну деформацію економіки та переважання низькотехнологічних виробництв, які недостатньо сприйнятливі до наукових досягнень і не здатні забезпечити підвищення конкурентоспроможності економіки.

1. Король І. В. Конкурентоспроможність вітчизняної економіки: аналіз науково-технологічного та інноваційного потенціалів / І. В. Король // *Інноваційна економіка*. – 2013. – № 1. – С. 63–67. 2. Гришова І. Ю. Підходи до формування інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості / І. Ю. Гришова, Т. М. Гнатєва // *Інноваційна економіка*. – 2013. – № 1. – С. 15–18. 3. Федулова Л. П. Інноваційний вектор розвитку промисловості України / Л. П. Федулова // *Економіка України*. – 2013. – № 5. – С. 30–37. 4. Шутенко, Н. Д. Інноваційна діяльність на промислових підприємствах: особливості та специфіка // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iee.org.ua/files/alushta/97-shutenko-innov_deyat_na_prom.pdf. 5. Дмитрів В. І. Діагностика потенціалу інноваційного розвитку промисловості України / В. І. Дмитрів // *Інноваційна економіка*. – 2014. – № 4. – С. 94–101. 6. Офіційна веб-сторінка Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 7. Інноваційний розвиток промисловості як складова структурної трансформації економіки України: аналітична доповідь / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, А. В. Шевченко, С. Л. Воробйов та ін. – К. : НІСД, 2013. – 71 с. 8. Дідченко О. І. Аналіз сучасного стану інноваційної діяльності промислових підприємств в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_5_113.pdf. 9. Біла С. О. Структурна політика в перехідній економіці України: теоретико-методологічний аспект / С. О. Біла // *Вісник Української академії державного управління*. – 1999. – № 1. – С. 107–117. 10. Сенічкіна О. Е. Аналіз інноваційної діяльності промислових підприємств України / О. Е. Сенічкіна // *Менеджер*. – 2014. – № 1. – С. 109–114. 11. Бойко О. М. Інноваційне забезпечення розвитку промислових підприємств України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iee.org.ua/files/conf/conf_article19.pdf.

ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ПРОГРЕСИВНОЇ РЕГЕНЕРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ

© Герасименко О. В., 2017

Вказано на необхідність забезпечення сприятливого вітчизняного інвестиційного клімату як одного з важелів прогресивної регенерації підприємств. Розглянуто вплив процесу прогресивної регенерації на криву життєвого циклу підприємства. Виявлено вплив обсягів податкових надходжень та інвестиційних вкладень на рівень регенерації підприємств. Зазначено, що прогресивна регенерація підприємств паралельно вирішить проблему високого рівня безробіття завдяки створенню нових робочих місць та сприятиме зростанню чисельності середнього класу. Це матиме позитивний вплив на акумуляцію податкових надходжень у бюджети різних рівнів та появу додаткових можливостей внутрішнього інвестування.

Ключові слова: інвестиції, прогресивна регенерація, підприємство, граничний рівень регенерації, інвестиційний клімат.

O. V. Gerasymenko

Lviv National University named after Ivan Franko

INVESTMENT COMPONENT OF ENTERPRISES' PROGRESSIVE REGENERATION

© Gerasymenko O. V., 2017

The purpose of this article is to study the interrelation of investments' volumes and dynamics of enterprises' development in the context of detecting of influence of investment component on regeneration process.

The necessity of providing an enabling domestic investment climate is specified as one of levers of enterprises' progressive regeneration. The influence of progressive regeneration process on curve of enterprises' life cycle is considered. Influence of volumes of tax revenues and investments at the level of enterprises' regeneration is revealed.

The need to simplify and streamline the public administration, creating conditions for market self-investment of enterprises was revealed to solve problems of creating an enabling domestic investment climate and achieve the desired level of enterprises' regeneration.

At this stage of domestic economic development, the number of enterprises is not in the best condition on the level of profitability and requires urgent restoration (or regeneration). Note that the exceptional return to the previous level of enterprises' development (simple regeneration) probably will not solve the problem. For a long time to occupy a stable position in the market is possible only through continuous improvement, application of progressive technologies and use creative ideas. That is, the Ukrainian enterprises need not just regeneration, but the progressive regeneration, which can provide them with effective access to the market (both domestic and international) in a short time.

In fact simple or progressive regeneration (in which the same level of production was achieved, or fundamentally improved indicators of the previous activities were fixed,

respectively) are special cases of integration strategy, however, they require a more detailed analysis of the competitive environment, more accurate determination of the amounts of initial and subsequent investments and finding the optimal point of application of the strategy. The use of progressive regeneration through the rehabilitation and development of entrepreneurial structures, will contribute the growth of tax revenues in budgets of various levels.

Graphic reflection of impact of volumes of tax revenues and investments for enterprises' regeneration level are corresponding curves that meet at the point of so-called "return" of investments. In addition, these curves provide areas of positive and negative effects. A positive effect is the totality of regeneration levels in which volume of tax revenues arising from entrepreneurial activities exceeds the volume of investments in the regeneration process of enterprises.

Only in conditions of the enterprise location in the area of positive effect it is possible to talk about the increase the likelihood of achieving the level of progressive regeneration. There is a certain maximum level of regeneration due to existing internal strengths and external opportunities of a particular enterprise, which is subject to regeneration.

Therefore, the maximum level of regeneration and level of simple regeneration is an individual feature of each investigated object of regeneration.

Considering necessity to attract additional investments to optimize and improve the efficiency of regenerative processes, it is advisable to focus on the most potentially competitive sectors of business activity. Such strategy will make it possible to return the invested funds, in particular, in the form of tax revenues. And this, in turn, will further stimulate progressive regeneration of enterprises in less competitive sectors of the economy.

It is indicated that the progressive regeneration of enterprises can also solve the problem of high unemployment by creating new jobs and will contribute to the growth of middle class population. This will have a positive impact on the accumulation of tax revenues to the budgets of different levels and emergence of additional opportunities for domestic investment.

In further scientific works the author plans to explore the influence of investments' volumes on the level and effectiveness of progressive regeneration of enterprises.

Key words: investments, progressive regeneration, enterprise, maximum level of regeneration, investment climate.

Постановка проблеми. Інвестиції є невід'ємною складовою будь-якої економічної системи. Вони покликані не тільки зупинити спад і поживавити виробництво, а й створити умови для глибокої структурної перебудови національної економіки загалом та її складових зокрема. Отже, можна сказати про доцільність залучення інвестицій у процесі прогресивної регенерації підприємств.

Активна інвестиційна діяльність підприємств залежить від багатьох чинників, зокрема від рівня інфляції, розміру ставки банківського відсотка, податкового законодавства, розміру дефіциту Державного бюджету тощо.

Тобто саме інвестиційна діяльність повинна посідати головне місце у комплексі заходів, що здійснюються у грошово-кредитній, фінансовій, зовнішньоекономічних сферах державного впливу. Так, на думку Майорової Т. В., недостатнє інвестування веде до втрати конкурентоспроможності національної економіки, занепаду основного капіталу, спаду виробництва та збільшення собівартості продукції [1, с. 138].

Аналіз останніх досліджень. Серед науковців, що займалися дослідженням питань пов'язаних з інвестиційною діяльністю, потрібно назвати І. Бережну [2], Т. Майорову [1], В. Марцина [3], Ю. Подвисоцького [4] та ін. Окремі аспекти інвестиційної діяльності підприємств розглядалися у працях автора дослідження, зокрема у [5–7]. Проте до цього часу питання впливу інвестицій на динаміку розвитку підприємств не втрачають своєї актуальності та залишаються недостатньо розглянутими у контексті виявлення впливу інвестиційної складової на регенераційні процеси підприємств. Саме це і є метою цього дослідження.

Мета роботи. В процесі наукових пошуків планується виконати такі завдання: вказати на необхідність забезпечення сприятливого вітчизняного інвестиційного клімату як одного з важелів прогресивної регенерації підприємств; розглянути вплив процесу прогресивної регенерації на криву життєвого циклу підприємства; виявити вплив обсягів податкових надходжень та інвестиційних вкладень на рівень регенерації підприємств.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою інвестиційної діяльності є забезпечення сприятливого інвестиційного клімату, від реалізації якого залежить соціально-економічна динаміка, ефективність залучення у світовий поділ праці, можливості модернізації національної економіки на цій основі.

Враховуючи те, що інвестиційний клімат є внутрішньою атмосферою, яка сформована на конкретній території, з врахуванням пріоритету залучення додаткових фінансових ресурсів, він об'єктивно впливає на позицію інвестора щодо прийняття рішення про інвестування об'єктів тієї чи іншої території [8, с. 52].

Зазначимо, що, незважаючи на багато соціально-економічних проблеми розвитку вітчизняних підприємств, вони все ж таки залишаються привабливими для інвесторів. Під інвестиційною привабливістю підприємства необхідно розуміти сукупність соціально-економічних характеристик його діяльності на певній території, які відповідають вимогам споживача та інвестора, а також забезпечують досягнення ефекту від інвестиційних вкладень та господарської діяльності підприємств.

Підвищення якості торговельного обслуговування населення, формування локальних споживчих ринків, розвиток торговельних мереж можливі за умов істотної активізації інвестиційної діяльності підприємств. Інвестиційна привабливість підприємства складається не лише із його особистої привабливості, а також із інвестиційної привабливості галузі та/чи території, на якій таке підприємство розташоване.

Інтегрування нашої держави у світовий економічний простір дає можливість вирішити проблему інвестування за допомогою залучення іноземних інвестицій, необхідних для стрімкого розвитку економіки та прогресивної регенерації підприємств.

Так, Ю. А. Подвисоцький зазначає, що надходження прямих іноземних інвестицій, принаймні за певних умов, має істотний позитивний вплив на економічний розвиток – додаткові капітальні інвестиції, надходження новітніх технологій, іноземної валюти, що особливо актуально в умовах кризи [4, с. 74]. В. С. Марцин вважає, що іноземні інвестиції в економіку будь-якої країни стають каталізатором прискореного економічного та соціального розвитку [3, с. 2]. Натомість І. Ю. Бережна акцентує увагу на ролі та значенні іноземних інвестицій в умовах глобальної світової інтеграції [2, с. 50].

Утім доцільно звернути увагу на те, що залучення іноземних інвестицій не є стратегічно важливим для розвитку вітчизняних підприємств. В Україні достатньо внутрішніх інвесторів, які бажають здійснити інвестиційні вкладення в українську економіку (йдеться про банківський сектор та фінансові інституції). Поряд з цим з'являються ширші можливості самофінансування підприємств (рис. 1).

Так, за даними Державної служби статистики України протягом 2013–2016 рр. лише 1,2–2,6 % капітальних інвестицій профінансовано за рахунок коштів Державного бюджету, 2,7–7,5 % (зростаюча тенденція) – за рахунок коштів місцевих бюджетів, 1,8–3,0 % – за рахунок коштів іноземних інвесторів, натомість 63,8–70,5 % – за рахунок власних коштів підприємств та організацій, а 7,5–15,3 % (спадна тенденція) – за рахунок кредитів банків та інших позик [9].

Отже, згідно з рис. 1, з 2013 по 2016 рр. залишається на найвищому рівні вага підприємств та організацій у фінансуванні капітальних інвестицій (69,3 % за даними 2016 р.), також спостерігається зростання частки впливу іноземних інвесторів (з 1,8 % у 2013 р. до 2,7 % – у 2016 р.). За іншими показниками зміни були незначними (частка коштів Державного бюджету), або фіксувалась негативна динаміка часток (частка кредитів банків та інших позик знизилася на 7,8 % до рівня 7,5 % – у 2016 р.).

Тобто в сучасних умовах насамперед підприємствам потрібно максимально задіювати механізми самофінансування, а також сприяти додатковому залученню іноземних інвестицій. Державний вплив на інвестиційну діяльність підприємств у цьому випадку полягатиме у забезпеченні умов, необхідних для її ефективної реалізації. Одним із визначальних чинників створення державою відповідного інвестиційного клімату, забезпечення стабілізації економіки є комплексне

вирішення ринкових реформ, які мають гарантувати у перспективі розвиток підприємств на самодостатній ринковій основі [10].

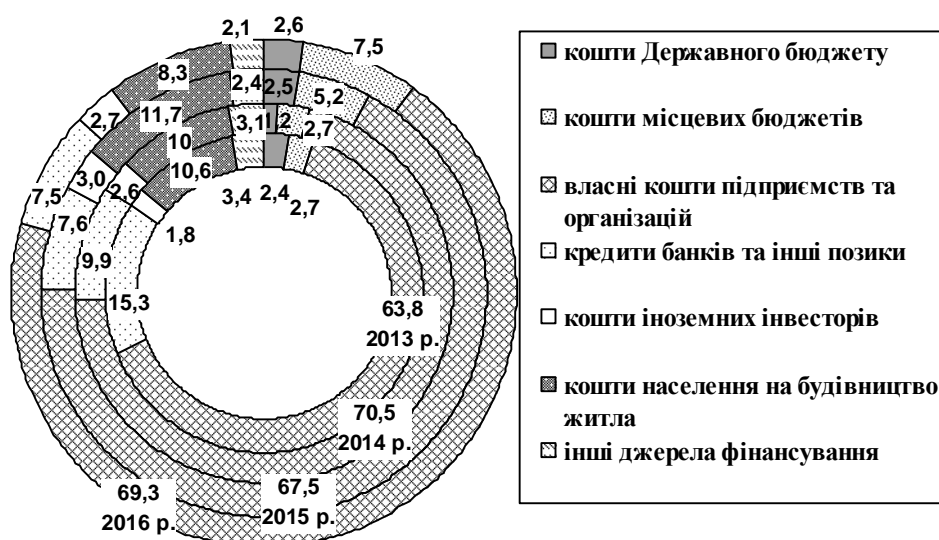

Рис. 1. Структура капітальних інвестицій за джерелами фінансування у 2013–2016 рр., %

Джерело: Складено автором на основі даних [9].

Тобто виникає необхідність здійснення змін щодо впливу держави на інвестиційну діяльність. Спрощення і впорядкування державного адміністрування, формування умов для ринкового саморегулювання інвестиційної діяльності підприємств є вкрай необхідними у вирішенні проблем створення сприятливого вітчизняного інвестиційного клімату та досягнення необхідного рівня регенерації підприємств.

На цьому етапі вітчизняного економічного розвитку багато підприємств перебуває далеко не в найкращому стані за рівнем рентабельності та гостро потребує відновлення (або ж регенерації). Своєю чергою, регенераційні процеси фактично неможливо здійснити без відповідних інвестиційних вкладень.

Зазначимо, що виключне повернення до попереднього рівня розвитку підприємств (проста регенерація) проблему не вирішить. Останнє твердження ґрунтується на необхідності ефективно конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках із виробниками аналогічної продукції чи у сфері послуг. А тривалий час займати стійкі позиції на ринку можна лише завдяки постійному вдосконаленню, застосуванню прогресивних технологій та використанню креативних ідей.

Отже, українським підприємствам потрібна не просто регенерація, а саме прогресивна регенерація, яка може забезпечити їм ефективний вихід на ринок (як вітчизняний, так і міжнародний) в короткі терміни.

Варто зазначити, що підприємство, організація чи установа, які займаються виробництвом та реалізацією товарів, надають різноманітні послуги або виконують корисні для суспільства та його членів роботи, є первинними ланками народного господарства. Тобто процес прогресивної регенерації окремих господарюючих суб'єктів у кінцевому рахунку спричиниться і до прогресивної регенерації народного господарства загалом.

Графічне зображення впливу процесу прогресивної регенерації на криву життєвого циклу підприємства показано на рис. 2.

При цьому треба звернути увагу на те, що найменш інвестиційно затратною, але й обмежено дієвою є модернізація, яка фактично гальмує спад, розтягуючи його в часі, проте саму проблему не вирішує. Натомість застосування стратегії інтеграції потребує значно більших інвестиційних вкладень, проте дає змогу отримати регенераційний ефект.

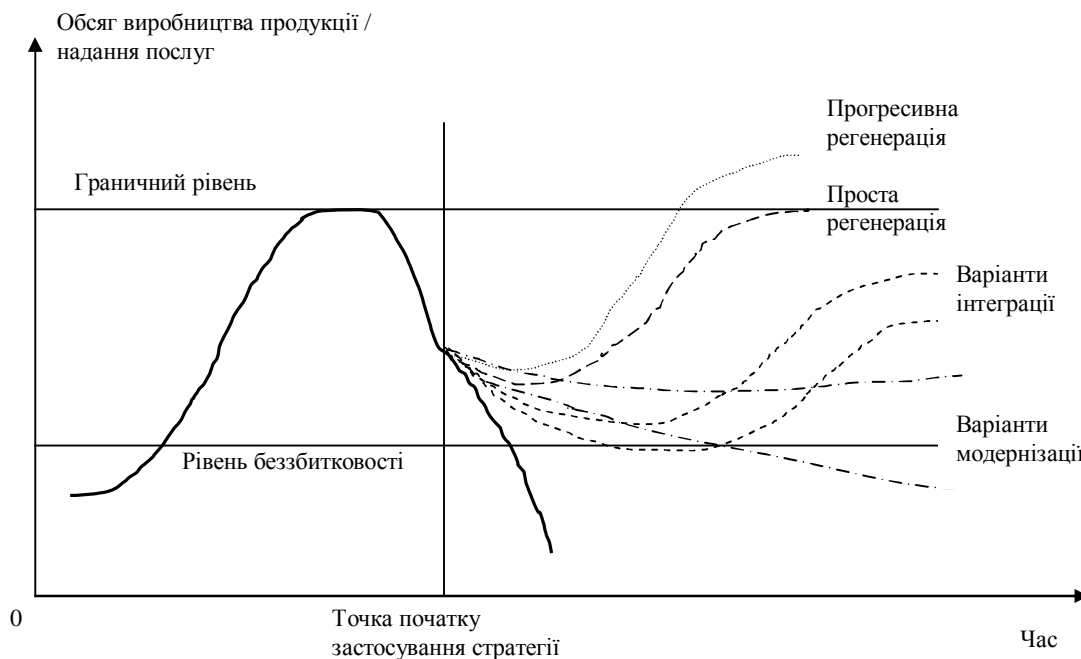

Рис. 2. Варіанти впливу застосування різновекторних стратегій у процесі життєвого циклу підприємства

Джерело: розроблено автором.

По суті проста чи прогресивна регенерація (за яких досягається попередній рівень виробництва продукції чи виконання робіт, надання послуг або ж фіксуються принципово покращені показники попередньої діяльності) є окремими випадками стратегії інтеграції, проте вони потребують детальнішого аналізу конкурентного середовища, точнішого визначення обсягів початкових та подальших інвестиційних вкладень, а також знаходження оптимальної точки початку застосування стратегії.

Зазначимо, що внаслідок проведення ефективної прогресивної регенерації підприємства підвищується граничний рівень виробництва продукції (надання послуг). А це дає змогу підприємству якісно покращити власні позиції на конкурентному ринку на довготривалу перспективу.

Своєю чергою, застосування прогресивної регенерації підприємств завдяки відновленню та розвитку підприємницьких структур сприятиме зростанню обсягів податкових надходжень у бюджеті різних рівнів.

Вплив обсягу податкових надходжень та інвестиційної складової (обсягу вкладених коштів) на рівень регенерації підприємств зображено на рис. 3.

Графічним відображенням вищезгаданих впливів є криві податкових надходжень та інвестиційних вкладень, що перетинаються у точці т. зв. "окупності" інвестиційних вкладень. До того ж ці криві утворюють зони позитивного та негативного ефекту.

Так, зона позитивного ефекту відповідає сукупності рівнів регенерації, за яких обсяг податкових надходжень в результаті здійснення підприємницької діяльності перевищує обсяг інвестиційних вкладень у регенераційний процес підприємств. Саме за таких умов можливо говорити про підвищення ймовірності досягнення рівня прогресивної регенерації. При цьому існує певний граничний рівень регенерації, зумовлений наявними внутрішніми сильними сторонами та зовнішніми можливостями конкретного підприємства, яке підлягає регенерації.

Отже, граничний рівень регенерації та рівень простої регенерації є індивідуальною особливістю кожного досліджуваного об'єкта регенерації.

Висновки. З огляду на необхідність залучення додаткових інвестиційних вкладень з метою оптимізації та підвищення ефективності регенераційних процесів, доцільно акцентувати увагу на потенційно найконкурентніших галузях підприємницької діяльності. Саме така стратегія дасть змогу максимально швидко повернути вкладені кошти, зокрема, у вигляді податкових надходжень.

А це, своєю чергою, в подальшому дасть змогу стимулювати прогресивну регенерацію підприємств менш конкурентних галузей народного господарства.

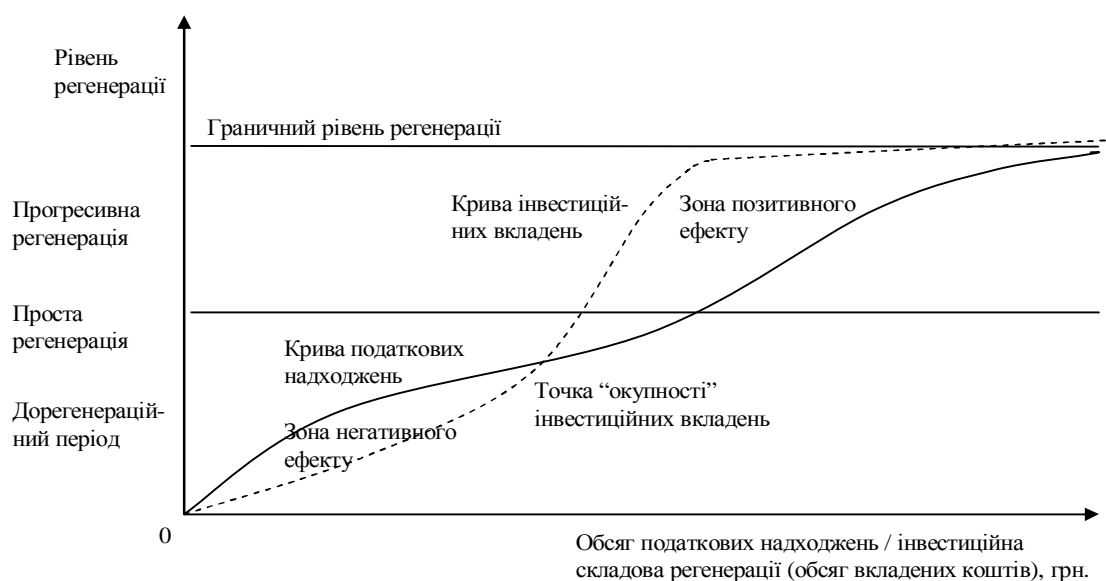

Рис. 3. Вплив обсягів податкових надходжень та інвестиційних вкладень на рівень регенерації підприємств

Джерело: розроблено автором.

До того ж прогресивна регенерація підприємств паралельно вирішить проблему високого рівня безробіття завдяки створенню нових робочих місць та сприятиме зростанню чисельності середнього класу, що матиме позитивний вплив на акумуляцію податкових надходжень у бюджеті різних рівнів та появу додаткових можливостей внутрішнього інвестування.

Перспективи подальших досліджень. У подальших наукових працях планується дослідити вплив обсягів інвестиційних вкладень на масштаби та ефективність прогресивної регенерації підприємств.

1. Майорова Т. В. Системний підхід у визначенні сутності інвестиційного процесу / Т. В. Майорова // *Фінанси, облік і аудит* : зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2011. – Вип. 17.1. – С. 137–147.
2. Бережна І. Ю. Інвестиційна діяльність України в контексті інтеграційних та глобалізаційних процесів / І. Ю. Бережна // *Економіка та держава*. – 2011 – № 2. – С. 50–53.
3. Марцин В. С. Особливості залучення іноземних інвестицій за умов виходу з кризи / В. С. Марцин // *Проблеми науки*. – 2011. – № 3. – С. 2–9.
4. Подвисоцький Ю. А. Практичні аспекти стимулювання надходження прямих іноземних інвестицій / Ю. А. Подвисоцький // *Зовнішня торгівля : право та економіка*. – 2009. – № 6 (47). – С. 74–77.
5. Герасименко О. В. Інвестиційний фактор впливу на збалансованість фінансової системи на регіональному рівні / О. В. Герасименко // *Статистика України*. – 2012. – № 2 (57). – С. 70–75.
6. Sytnyk N. Influence of investments into trade sphere on a financial system firmness and balancing / N. Sytnyk, O. Gerasymenko // *Proceedings of the VII International Academic Congress "Modern World: Politics, Economy, Culture, History, Technology, Science and Education"*. – Ottawa: "Ottawa University Press", 2015. – P. 159–164.
7. Карпінський Б. А. Збалансованість фінансової системи території як один із чинників сталого розвитку / Б. А. Карпінський, О. В. Герасименко // *Фінанси України*. – 2005. – № 12. – С. 80–88.
8. Герасименко О. В. Фінансово-інвестиційний словник / О. В. Герасименко, Б. А. Карпінський. – Львів: Магнолія Плюс, 2005. – 304 с.
9. Сайт Держслужби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
10. Герасименко О. В. Вплив державного управління на інвестиційну діяльність підприємств як важіль економічної стабілізації / О. В. Герасименко // *Сучасні тенденції функціонування та розвитку підприємств: загрози і виклики* : кол. моногр. – Дніпропетровськ : ЛІРА, 2016. – С. 6–18.